

dr. sc. Vlatka Dugački
Leksikografski zavod Miroslav Krleža
Frankopanska 26
10000 Zagreb
vdugacki@gmail.com

Primljeno/Received: 10.10.2015.
Prihvaćeno/Accepted: 21.11.2015.
Rad ima dvije pozitivne recenzije
Pregledni rad/Review

UDK 323.15(497.5=162.3)“1939/1941“

„HRVATSKO PITANJE JE RIJEŠENO!“ ČESI OD USPOSTAVE BANOVINE HRVATSKE DO NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE (1939. – 1941.)³⁰²

Sažetak: U radu se analiziraju stajališta češke manjine prema ključnim političkim događajima u razdoblju od osnutka Banovine Hrvatske (1939.) do uspostave Nezavisne Države Hrvatske (1941.), ali i s kojim su se problemima suočavali te na koji način i s kakvim uspjehom su ih rješavali. Također se želi ukazati koje su bile stvarne manjinske želje i potrebe, na koji način su se izražavale i čemu se stremilo.

Ključne riječi: češka manjina, Banovina Hrvatska, Nezavisna Država Hrvatska.

Uvod

Razdoblje od osnutka Banovine Hrvatske do uspostave Nezavisne Države Hrvatske (1939. – 1941.) obrađivano je u brojnim izdanjima domaće i inozemne historiografije.³⁰³ U njima su

³⁰² Za potrebe ovoga izdanja prilagodili smo i dopunili poglavlje monografije *Svoj svome. Češka i slovačka manjina u međuratnoj Jugoslaviji (1918. – 1941.)*, Zagreb, 2013.

³⁰³ Dušan, BILANDŽIĆ, *Hrvatska moderna povijest*, Zagreb, 1999., Ljubo, BOBAN, *Maček i politika Hrvatske seljačke stranke 1928. – 1941. Iz povijesti hrvatskog pitanja*, sv. 1 – 2., Zagreb, 1974., Ferdo ČULINOVIĆ, *Državnopravna historija jugoslavenskih zemalja XIX. i XX. vijeka*, 1 – 2., Zagreb, 1959., Isti, *Jugoslavija između dva rata*, 1 – 2., Zagreb, 1961., Isti, *Dokumenti o Jugoslaviji. Historijat od osnutka zajedničke države do danas*, Zagreb, 1968., Ivo, GOLDSTEIN, *Hrvatska povijest*, Zagreb 2008., Isti, *Hrvatska 1918. – 2008.*, Zagreb, 2008., Josip, HORVAT, *Politička povijest Hrvatske 1918.*

donesene i analizirane ključne političke činjenice tog razdoblja, obrađivane ovisno o stajalištima i interesima autora, no ono što nedostaje ili ono što nije pobuđivalo pozornost istraživača jest podatak kako su pripadnici određene manjine gledali i doživljavali te političke događaje, ali i kako se politička situacija reflektirala na njihov položaj. Iako ne možemo zanemariti radove koji su obrađivali položaj određenih manjina u promatranom razdoblju³⁰⁴, ono što nedostaje jest podatak kako je sama manjina gledala na tu problematiku. Namjera je ovog rada prikazati kakva su bila manjinska stajališta prema ključnim političkim događajima promatranoga razdoblja, ali i s kojim su se problemima suočavali te na koji način i s kakvim uspjehom su ih rješavali. Također, želimo ukazati na to koje su bile stvarne manjinske želje i potrebe, na koji način su se izražavale i čemu se stremilo. Upravo smo stoga rad naslovili *Hrvatsko pitanje je riješeno!*³⁰⁵ prema naslovu iz čeških manjinskih novina *Jugoslávští Čechoslováci*, a poglavlja prema naslovima ili navodima iz onodobnih manjinskih tiskovina, čiji smo izvor naveli u bilješkama, želeći i na taj način time ocrtati manjinska gledišta, koja raščlanjujemo. Valja naglasiti kako smo nazive čeških novina, kao i naslove članaka donosili u izvorniku bez prevođenja, za razliku od citata koji su prevedeni. Imena autora članaka u češkim periodičnim publikacijama donosili smo na način kako su bili potpisani u izvorniku. Radi lakšeg praćenja sadržaja, u radu su rabljene određene sintagme, koje nisu izvorne. To se ponajprije odnosi na nazive manjinskih društava, za koje su korišteni njihovi izvorni nazivi, ali s hrvatskim pridjevkom kako je danas uvriježeno (Češka beseda Zagreb, Čehoslovačka obec Osijek).

– 1929., Zagreb, 1938., Milivoj, KUJUNDŽIĆ, Zdravko DIZDAR, *Hrvatska borba za opstojnost 1918. – 1998.*, Zagreb, 2000., Hrvoje, MATKOVIĆ, *Povijest Jugoslavije. Hrvatski pogled*, Zagreb 1998., Jan, PELIKÁN, Miroslav, TEJCHMAN, *Dějiny Jugoslávie (1918-1991)*. Praha, 1994., Branko, PETRANOVIĆ, Momčilo ZEČEVIĆ, *Jugoslavenski federalizam. Ideje i stvarnost*, 1. Beograd, 1987., Branko PETRANOVIĆ, *Istorija Jugoslavije 1918. – 1988.*, 1. Beograd, 1989., *Povijest Hrvata od 1918. do danas*, 3., Zagreb, 2007., Franjo, TUĐMAN, *Hrvatska u monarhističkoj Jugoslaviji 1929. – 1941.*, 1 – 2. Zagreb, 1993., Stjepan ŠLABEK, *Banovina Hrvatska (26. VIII. 1939. – 10. IV. 1941.)*. *Pravno-povijesni pristup*, Kutina, 1997., Krešimir, REGAN, Srpski kulturni klub i Banovina Hrvatska, *Časopis za suvremenu povijest*, 40., 2008., 2., 397. – 423., Isti, Djelovanje Jugoslavenske radikalne zajednice u doba Banovine Hrvatske (1939-1941), *Studia lexicographica*, 1., 2007., 1(1), 217.-254., Franjo, GAŽI (priř.): *Vladko Maček i stvaranje Banovine Hrvatske*, Zagreb, 1991. i dr.

³⁰⁴ Usp: Zoran, JANJETOVIĆ, *Deca careva, pastorčad kraljeva. Nacionalne manjine u Jugoslaviji 1918. – 1941.*, Beograd, 2005., Mihael, SOBOLEVSKI, *Nacionalne manjine u Kraljevini Jugoslaviji*, u: *Dijalog povjesničara – istoričara*, 2., Zagreb, 2000., 396.-410., Ivo, GOLDSTEIN, *Židovi u Zagrebu 1918. – 1941.*, Zagreb, 2004., Danijel, VOJAK, *U predvečerje rata. Položaj romskog stanovništva u Banovini Hrvatskoj u razdoblju od 1939. do 1941.* (doktorski rad), Zagreb, 2011., Nikica, BARIĆ, *Njemačka manjina u dokumentima banskih vlasti Banovine Hrvatske, 1939. – 1941.*, *Časopis za suvremenu povijest*, 34., 2003., 2., 103. – 138., Vlatka, DUGAČKI, *Svoj svome. Češka i slovačka manjina u međuratnoj Jugoslaviji (1918. – 1941.)*, Zagreb, 2013. i dr.

³⁰⁵ Chorvatská otázka vyřešena!, *Jugoslávští Čechoslováci*, br. 28., 31. VIII. 1939., 1.-2.

Pri istraživanju smo se koristili arhivskom građom pohranjenom u Hrvatskomu državnom arhivu u Zagrebu i Državnom arhivu u Bjelovaru, potom manjinskim češkim, ali i onodobnim periodičkim publikacijama, koje su nam između ostaloga poslužile za rekonstruiranje političkog duha i vremena te naposljetku objavljenim izvorima i literaturom, želeći na taj način dobiti zaokruženu cjelinu želja i položaja češke manjine u istraživanom razdoblju.

1. „Hrvati se ne moraju brinuti za svoju budućnost i sigurnost“³⁰⁶

Pripadnici češke manjine, većinom naseljeni na području današnje Požeške, Bjelovarsko-bilogorske, Virovitičke, Zagrebačke i Vukovarsko-srijemske županije,³⁰⁷ tijekom međuratnoga razdoblja trudili su se razviti društveni, kulturni i prosvjetni život i time sačuvati svijest o nacionalnoj pripadnosti i materinji jezik organizirani u brojna prosvjetna i kulturna društva.³⁰⁸ Neovisno o snažno razvijenoj nacionalnoj svijesti, 1930-ih predstavnici češke manjine snažno su počeli isticati bratstvo s hrvatskim narodom, čemu je išlo u prilog jačanje opozicije, prvenstveno Hrvatske seljačke stranke (dalje HSS). Tome je indirektno pogodovala i vanjska politika Kraljevine Jugoslavije te događaji koji su uslijedili. Iako je Kraljevina Jugoslavija nastavila održavati prijateljske odnose s Velikom Britanijom i Francuskom, vlada Milana Stojadinovića odlučila se na povezivanje sa silama Osovine, Italijom i Njemačkom. Stoga je pripojenje Austrije 1938. Njemačkoj, odnosno Trećem Reichu izazvalo velik strah među pripadnicima češke manjine u Kraljevini Jugoslaviji, strahujući (opravdano) kako će se to odraziti na budućnost Čehoslovačke Republike. Sklapanjem Münchenskog sporazuma u rujnu 1938.,³⁰⁹ Njemačkoj je bilo prepušteno pravo na Sudete, Poljska si je pripojila češki

³⁰⁶ Chorvaté nemusí se báti o svoji budoucnost a bezpečnost, *Naše noviny*, br. 1., 22. VIII. 1940., 2.

³⁰⁷ Hrvatski državni arhiv (dalje HDA), fond 367, Republički zavod za statistiku SRH (RZZS SRH) (1857. – 1948./1961.), Popis stanovništva 1921., kut. 47., HDA, fond 367, Republički zavod za statistiku SRH (RZZS SRH) (1857. – 1948./1961.), Popis stanovništva 1931., kut. 53. U međuratnom razdoblju, prema popisu stanovništva iz 1921. u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca (dalje Kraljevini SHS) bilo je 46.777 Čeha, odnosno njih 32.424 u Hrvatskoj, Slavoniji i Međimurju, a 348 u Dalmaciji. Prema istom popisu, u bjelovarskom kotaru bilo je 1897 Čeha, a gradu Bjelovaru njih 609, u daruvarskom kotaru njih 8378, Pakracu 2244, požeškom kotaru 2407, a u gradu Požezi njih 270. Prema popisu iz 1931. po narodnosti je bilo ukupno 110.662 „Čehoslovaka“, odnosno u Savskoj banovini njih 35.372 po narodnosti, a 43.728 po materinskom jeziku, a u Primorskoj banovini njih 479 po narodnosti, a 539 po materinskom jeziku. Gledajući prema češkom kao materinskom jeziku, prema popisu iz 1931. godine u bjelovarskom kotaru bilo je 1.715 Čeha, a u samom gradu Bjelovaru njih 632, u daruvarskom kotaru 8426, Pakracu 2682, požeškom kotaru 2.806, a u gradu Požezi njih 241.

³⁰⁸ Usp. Vlatka, DUGAČKI, Djelovanje čeških društava u Slavoniji na prosvjetnom i zdravstvenom prosvjećivanju manjine u prvoj polovini XX. stoljeća, *Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku*, 28., 2012., 25.-51.

³⁰⁹ Týdenní film, *Jugoslávští Čechoslováci*, br. 38., 6. X. 1938., 1., Veliki o malima, *Nova riječ*, br. 94., 29.

Těšín, a Mađarska pogranične krajeve južne Slovačke i Potkarpatske Ukrajine. Slovačkoj je priznata autonomija, a naziv države bio je promijenjen u Češka-Slovačka.³¹⁰ Unatoč znatnim teritorijalnim gubicima, češka manjina u Kraljevini Jugoslaviji nije bila nezadovoljna takvim rješenjem jer je Čehoslovačka ipak opstala, doduše pod drugim nazivom i u užim granicama, Slovačka nije bila izgubljena, a „čehoslovačko pitanje“ činilo se riješenim. No, niti pola godine kasnije Hitler je s Hradčana proglasio Češko-moravski protektorat, Slovačka je stekla neovisnost, a Čehoslovačka je prestala postojati kao samostalna država.³¹¹

Kriza u Čehoslovačkoj otvorila je daljnje rasprave o unutarnjem uređenju Jugoslavije te je 6. veljače 1939. sastavljena vlada Dragiše Cvetkovića, kojoj je knez Pavle dao zadatak ostvariti sporazum s Mačekom i HSS-om,³¹² odnosno konsolidirati unutarnje prilike u državi, što se u prvom redu odnosilo na rješavanje hrvatskoga pitanja.³¹³ Nakon višekratnih pregovora Cvetkovića i Mačeka, konačni je tekst sporazuma utvrđen 20. kolovoza 1939. u Banskim dvorima u Zagrebu i na Bledu, a knez Pavle prihvatio ga je 24. kolovoza u rezidenciji Brdo kraj Kranja. Sporazum je stupio na snagu 26. kolovoza 1939., kada su ga potpisali Dragiša Cvetković u ime vlade Kraljevine Jugoslavije i Vladko Maček u ime Seljačko-demokratske koalicije (dalje SDK).³¹⁴ Sporazum, koji je prema potpisnicima nosio ime Cvetković-Maček, spojio je Savsku i Primorsku banovinu s kotarima Šid, Ilok, Derventa, Gradačac, Brčko, Travnik, Fojnica i Dubrovnik u Banovinu Hrvatsku te prenio dio ovlasti sa središnje vlade na Bansku vlast.³¹⁵ Njegovim stupanjem na snagu „hrvatsko pitanje“ smatrano je riješenim jer

IX. 1938., 5., Diktat iz Münchena, *Nova riječ*, br. 95., 6. X. 1938., 1., K, Žrtvovana je Čehoslovačka, *Nova riječ*, br. 95., 6. X. 1938., 2., Jaroslav, VACULÍK, František, ČAPKA, *Nástin českých dějin 20. století*, Brno, 1999., 64.-67., Darko, DUKOVSKI, *Povijest Srednje i Jugoistočne Europe*, 2. Zagreb, 2005., 88., *Dějiny československého stát a práva, (1918-1945)*, Brno, 1992., 92.-97.

³¹⁰ Stanislav, J. KIRSCHBAUM, *A History of Slovakia. The Struggle for Survival*, New York – Basingstoke, 2005., 180.-181., T., Druga Čehoslovačka republika, *Nova riječ*, br. 102., 24. XI. 1938., 3., K., Griješna čehoslovačka demokracija, *Nova riječ*, br. 103., 1. XII. 1938. Autonomiju je dobila i Podkarpatska Rus, kasnije nazvana Karpatska Ukrajina (studeni 1938.), koju je u ožujku 1939. zauzela Mađarska.

³¹¹ Česi, *Hrvatska enciklopedija*, 2. Zagreb, 1942., 283., *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha, 1996., 330.-333., J. VACULÍK i F. ČAPKA, *Nástin českých dějin*, 77.-81., DUKOVSKI, *Povijest Srednje i Jugoistočne Europe*, sv. 2., 89; Petr, ČORNEJ, Jiří, POKORNÝ, *A brief history of the Czech lands to 2000*, Prague, 2000., 58.

³¹² MATKOVIĆ, *Povijest Jugoslavije*, 202.

³¹³ Kolem vládního prohlášení, *Jugoslávští Čechoslováci*, br. 8., 23. I. 1938., 1.

³¹⁴ TUĐMAN, *Hrvatska...*, sv. 2, 265.-268., KUJUNDŽIĆ, DIZDAR, *Hrvatska borba za opstojnost 1918. – 1998.*, Zagreb, 2000, 32.-34., GOLDSTEIN, *Hrvatska 1918. – 2008.*, 187.-189., DUKOVSKI, *Povijest Srednje i Jugoistočne Europe*, sv. 2., 123.-124., BILANDŽIĆ, *Hrvatska moderna povijest*, 106.-107., *Povijest Hrvata od 1918. do danas*, 3. Zagreb, 2007., 94.-102.

³¹⁵ Poslove poljoprivrede, trgovine, industrije, šuma, rudnika, građevine, socijalne politike i narodnog zdravlja, tjelesnog odgoja, pravde, prosvjete te unutarnje poslove.

teritorijalna cjelovitost države nije bila ugrožena, a bila je priznata hrvatska državna i narodna individualnost.

Tekst Sporazuma, objavljen na naslovnici čeških manjinskih novina *Jugoslávští Čechoslováci*, istaknut je kao najvažnije jugoslavensko pitanje o čijem je rješenju ovisio daljnji mirni i neometani razvoj unutarnjih prilika, kao i jačanje vanjskih. Uredništvo je naglasilo kako je češka manjina pregovore pratila sa zanimanjem i željom da to neodgodivo pitanje bude riješeno za dobro države i za dobro svog stanovništva.³¹⁶ U skladu s time već je 10. studenoga 1939. deputacija Čeha iz Daruvara bila na audijenciji kod bana Ivana Šubašića. U njezinu sastavu nalazili su se Otto Sobotka iz Daruvara, František Hašpl iz Gornjega Daruvara, Jaroslav Andrea iz Donjega Daruvara, Josef Bahnik iz Golubinjaka i František Blahut iz Uljanika. Banu su uručili listu zahtjeva češke manjine. U prvom su redu tražili konačno rješavanje pitanja državljanstva, dok su se daljnji zahtjevi odnosili na pitanje školstva i školovanja učitelja.³¹⁷ Ban je iskazao osobni interes za rješavanje pitanja državljanstva, istaknuvši kako Čehi smatra hrvatskom braćom, s kojom su uvijek željeli surađivati.³¹⁸ Uza zahvale na obećanoj pomoći u ime svih Čeha u Banovini Hrvatskoj, Sobotka je ustvrdio kako će Česi ostati vjerni svojoj novoj domovini te surađivati s braćom Hrvatima kao i dosad.³¹⁹

Otto Sobotka i František Blahut posjetili su 11. studenoga i potpredsjednika HSS-a Augusta Košutića uručivši mu iste zahtjeve sa zamolbom da ih HSS u tome podrži. Kao novi zahtjev pripadnika manjine pojavila se želja za češkim manjinskim zastupnikom u Hrvatskom saboru, koji bi se kandidirao na listi HSS-a, odnosno SDK. Naime, čl. 6. Uredbe o Banovini Hrvatskoj bila je određena uloga Sabora koji „sastavljaju zastupnici, koje narod slobodno bira opštim, jednakim, neposrednim i tajnim glasanjem sa pretstavništvom manjina“.³²⁰ Predstavnic

³¹⁶ Chorvatská otázka vyřešena! *Jugoslávští Čechoslováci*, br. 28., 35., 31. VIII. 1939., 1.-2.

³¹⁷ Rješavanje pitanje državljanstva posebno se odnosilo na pripadnike manjine nastanjene u Kraljevini Jugoslaviji više od deset godina, koji su ondje odslužili i vojni rok, dok se prosvjetno pitanje odnosilo na daljnje otvaranje manjinskih škola, odnosno škola s manjinskim odjelima. Krajane z Daruvaru prijati Banemi Chorvatské Banoviny, *Jugoslávští Čechoslováci*, br. 46., 16. XI. 1939., 2.

³¹⁸ Prema čl. 2. Uredbe o Banovini Hrvatskoj „za davanje državljanstva nadležna je Banovina, osim davanja državljanstva izuzetnim putem i oduzimanja državljanstva“, Uredba o banovini Hrvatskoj od 26. VIII. 1939., *Zbirka zakona, uredba i naredba banovine Hrvatske objavljenih do prosinca 1939.*, Zagreb, 1939., *Službene novine Kraljevine Jugoslavije*, br. 194., 26. VIII. 1939., 2.-3., *Narodne novine*, br. 196., 30. VIII. 1939., 1., *Organizacija zakonodavstvo Banovine Hrvatske*, 1., Zagreb, 1940., 9.-17.

³¹⁹ Chorvatská otázka vyřešena! *Jugoslávští Čechoslováci*, br. 28., 35., 31. VIII. 1939., 1.-2., Krajane z Daruvaru prijati Banemi Chorvatské Banoviny, *Jugoslávští Čechoslováci*, br. 46., 16. XI. 1939., 2.

³²⁰ Uredba o banovini Hrvatskoj od 26. VIII. 1939, *Zbirka zakona, uredba i naredba banovine Hrvatske objavljenih do prosinca 1939*, Zagreb 1939; *Službene novine Kraljevine Jugoslavije*, br. 194, 26. VIII. 1939., 2.-3., *Narodne novine*, br. 196, 30. VIII. 1939., 1., *Organizacija zakonodavstvo Banovine Hrvatske*, 1. Zagreb 1940., 9.-17.

manjine tu su želju, među ostalim, obrazložili činjenicom da su „politički oduvijek bili u redovima HSS-a i htjeli bi tamo i ostati“, posebice jer bi u okvirima HSS-a njihovi zahtjevi bili bolje zastupljeni nego pri samostalnome manjinskom istupu.³²¹ Košutić, koji je prema pisanju manjinskoga tiska, bio dobro upućen u češka stajališta i potrebe, obećao se za njih založiti.³²²

Češke su novine također pozdravile Šubašićev put po Dalmaciji i Lici smatrajući značajnim njegov interes za lokalno stanovništvo, posebice jer je ban u svojim govorima naglašavao kako je i on sâm seljačkoga podrijetla, čime se ponosi. Posebno je istaknut njegov govor u Šibeniku, u kojem je naglasio kako je „borba za prava hrvatskoga naroda završila uspješno, i što je najvažnije, bez krvi, bez žrtava, što je primjer zrelosti cijeloga naroda“. Također, istaknuo je kako je slobodna Hrvatska najbolji zalag snage Jugoslavije i njezine budućnosti.³²³ Nakon Dalmacije Šubašić je obišao i Liku gdje je, prema pisanju čeških novina, „stanovništvo miješano, gdje su Srbi i Hrvati. Tim je veći značaj imalo što su upravo Srbi oduševljeno pozdravljali bana i iskazivali mu svoju odanost“.³²⁴ U svim krajevima Banovine koju je posjetio, Šubašić je došao u dodir s narodom i informirao se o njegovim potrebama te osigurao dostavljanje potrebne pomoći, tamo gdje je najnužnije.

Interes za češku manjinu pokazao je i Juraj Krnjević, koji je u svojstvu glavnoga tajnika HSS-a, na poziv daruvarskoga ogranka HSS-a, 10. i 11. veljače 1940. boravio u Daruvaru.³²⁵ Tom je prilikom bio održan skup na kojem je nazočio velik broj pripadnika češke manjine, koji su „stajali uz braću Hrvate u teškim danima, a stoje i danas“.³²⁶ Češke su novine s posebnom pozornošću popratile Krnjevićev boravak u Daruvaru, detaljno prenijevši njegov govor u kojem je istaknuo: „Nigdje nisam bio tako primljen kao u Daruvaru jer se nigdje drugdje ne vidi tolika sloga i vjernost temeljima učenja braće Radić, kao u daruvarskom nacionalno izmiješanom kotaru. Nisu ovdje samo Hrvati, koji žive ideju Stjepana Radića, nego i Česi, Nijemci i Mađari, koji zajedno s Hrvatima slijede i šire tu ideju. Ostali su joj vjerni u svim okolnostima. [...] Ne vrednujemo nikoga prema tome je li Hrvat, Srbin, Čeh, Nijemac ili Mađar, već prema tome je li čovjek. [...] Hrvatska mora biti svojim gospodarem, prema načelima braće Radić. Odnos Hrvatske prema ostalim dijelovima države mora se temeljiti na načelima

³²¹ U skladu s time, manjinske novine prenijele su tekst Uredbe o izbornom redu i ustrojstvu Sabora banovine Hrvatske, Před volbami do Sněmu Banoviny Charvatské, *Jugoslávští Čechoslováci*, br. 4, 25. I. 1940., 1., *Narodne novine*, br. 12, 16. I. 1940., 1.-6.

³²² Návštěva v místopředsedy HSS, ing. Košutiče, *Jugoslávští Čechoslováci*, br. 46, 16. XI. 1939., 2.

³²³ Cesta bána Banoviny Chorvatské po severní Dalmácii, *Jugoslávští Čechoslováci*, br. 48, 30. XI. 1939., 1.

³²⁴ Bán dr. Šubašić v Lice, *Jugoslávští Čechoslováci*, br. 50, 14. XII. 1939., 2.

³²⁵ Usp. Vlatka, DUGAČKI, Ivaničan Juraj Krnjević za Banovine Hrvatske (1939.-1941.), *Gazophylacium*, 16., 2011., 125.-146.

³²⁶ Gen. tajemník H.S.S. dr. Krnjević přijede do Daruvaru, *Jugoslávští Čechoslováci*, br. 6, 8. II. 1940., 2.

potpune ravnopravnosti. Hrvatska jest za jedinstvo, ali ono u kojem će se u potpunosti uvažavati njezina prava.“ Krnjević se osvrnuo i na protivnike nagodbe, posebice na pokret *Srbi na okup*.³²⁷ „Danas se često poziva: »Srbi na okup! Srbi tvrde da je srpstvo ugroženo. Postoje mnogi Srbi koji su nezadovoljni našom pobjedom i koji žele da se vrate stara vremena, da poneki ljudi ponovno dođu na vlast. Ali to se neće dogoditi. Nikome neće biti nanesena nepravda, neće ni Srbima.“ Također je istaknuo kako Hrvatska mora biti svoj gospodar na zasadama braće Radić, a njezin odnos s ostalim dijelovima Kraljevine Jugoslavije mora biti temeljen ravnopravnosti. „Hrvatska je za jedinstvo, ali takvo u kojem će se u potpunosti poštivati njezina prava.“

Krnjevićev govor popraćen je s oduševljenjem i uzvicima: „Živio!“ Sličan odjek imao je i govor Jurja Zrinščaka, bivšega zastupnika daruvarškoga kotara, koji je naglasio kako su Česi uvijek išli ruku pod ruku s Hrvatima i izrazio nadu da će tako nastaviti u budućnosti. Za pripadnike je manjine rekao: „Bolje ljude ne znam.“³²⁸ Nakon skupa održan je svečani banket u hotelu u Daruvarskim toplicama, na kojem je zamjenik narodnoga zastupnika daruvarškoga kotara Vinko Částek istaknuo kako su se Česi oduvijek brinuli o sebi i svojim interesima i time radili za opće dobro, što je Krnjević posebno pozdravio. I ovom je prilikom deputacija predstavnika češke manjine, predvođena Částekom, uručila Krnjeviću svoje zahtjeve. Na prvome mjestu bilo je rješavanje pitanja državljanstva i narodnog školstva.³²⁹

Po pitanju Krnjevićeva boravka u Daruvaru po prvi se put nakon osnutka Banovine Hrvatske oglasilo uredništvo novina *Jugoslávští Čechoslováci* komentarom, kojim jasno izražava prihvaćanje Banovine Hrvatske i politiku HSS-a. „I više nego jasno je rečeno da su Česi išli i ići će s braćom Hrvatima, koji nas uvjeravaju da ćemo sada dobiti sva prava, koja nam pripadaju. Zahvalni smo svim govornicima za laskave riječi o našem narodu jer ih posebno cijenimo u ovim teškim trenucima za naš narod. A ukoliko će govornici zahtijevati od naših zemljaka da podupiru snage Hrvatske seljačke stranke, mi ćemo taj zahtjev ispuniti. Mi ovdje na jugu nemamo nikakvih želja, osim da kulturno živimo svojim životom, pri čemu ćemo sve snage upregnuti za procvat naše nove domovine.“³³⁰

O odnosu češke manjine spram osnutka Banovine Hrvatske ponajbolje svjedoči Godišnja skupština Čehoslovačke besede, održana u ožujku 1940. u Hercegovcu. Skupština je otvorena „nečim najljepšim čime može započeti: našim himnama [*Kde domov můj, Nad Tatrou se*

³²⁷ Usp. REGAN, Srpski kulturni klub i Banovina Hrvatska, 397-423., Isti, Djelovanje Jugoslavenske radikalne zajednice u doba Banovine Hrvatske, 217.-254.

³²⁸ Dr. Juraj Krnjević v Daruvaru, *Jugoslávští Čechoslováci*, br. 7, 15. II. 1940., 1.

³²⁹ Državni arhiv Bjelovar (dalje HR-DAB), Češka obec Bjelovar, 1935. – 1940., Opći spisi, 344., kut. 3., Otvaranje pučkih škola za djecu manjina, *Novosti*, br. 197, 19. VII. 1940.

³³⁰ Dr. Juraj Krnjević v Daruvaru, *Jugoslávští Čechoslováci*, br. 7, 15. II. 1940., 1.

blýska i Lijepa naša domovino, op. a.]“³³¹ dok je predsjednik besede Václav Petr pozdravio nazočnu „braću Hrvate“ te im čestitao na ostvarenju sporazuma i njihovoj slobodi u Banovini Hrvatskoj, koju su nakon više od dvadeset godina teške borbe dobili naglasivši da je „njihov uspjeh i naš uspjeh“. Tajnik Josef Petr osvrnuo se na slavensku uzajamnost te suradnju Hrvata i Čeha naglasivši kako „uz dosta visoku nacionalnu svijest kako Hrvata tako i Čeha u Hercegovcu, u cijelom selu vlada najveća sloga. Susjed pored susjeda – Hrvat pored Čeha. [...] Tako se opet Hercegovcu pokazalo da cijenjen i poštovan može biti samo onaj čovjek koji se svoje narodnosti ne stidi i ponosno o njoj govori. Čeh može biti Čehom, Hrvat Hrvatom, samo kad je čovjek. Zato kod nas međusobno uvažavamo jedni druge i zato je kod nas uzajamnost vrijedna zavisti.“³³²

Novine su također od travanjskog broja na prvoj stranici uvele rubriku *Z Chorvatské Banoviny* (Iz Banovine Hrvatske), u kojoj su detaljno izvještavale o aktualnim događajima, od političkih vijesti do krađe starog željeza u okolici Čakovca.³³³

2. „Između mira i rata“³³⁴

U uvjetima kad nije bilo moguće postići političku suglasnost o provođenju izbora za Hrvatski sabor i Narodnu skupštinu, pozornost je posvećena općinskim izborima, koji su bili raspisani za 19. svibnja 1940.³³⁵ U skladu sa željom za manjinskim zastupnikom iz redova

³³¹ Nazivanje slovačke himne „našom himnom“ svjedoči pak o čehoslovakizmu, no ta tema izlazi iz okvira ovoga rada.

³³² Jubilejní XX. řádná valná hromada Československé besedy v Hercegovci, *Jugoslávští Čechoslováci*, br. 12, 21. III. 1940., 4.

³³³ *Z Chorvatské Banoviny, Jugoslávští Čechoslováci*, br. 14, 4. IV. 1940., 1.

³³⁴ *Mezi mirou a válkou, Jugoslávští Čechoslováci*, br. 37, 29. IX. 1938., 1.

³³⁵ Naime, Sporazumom Cvetković-Maček nisu bili zadovoljni Mačekovi koalicijski partneri iz redova srpske Udružene opozicije (Glavni odbor Radikalne stranke, Demokratska stranka, Zemljoradnička stranka), koji su držali politički nekorektnim Mačekovo rješavanje hrvatskoga pitanja u dogovoru s knezom Pavlom i vladajućom Jugoslavenskom radikalnom zajednicom, a mimo dogovora iz Farkašića 1937., kada je bio sklopljen Blok narodnoga sporazuma, da će se to pitanje riješiti nakon izbora za Ustavotvornu skupštinu i donošenja zakona o sveopćoj državnoj reformi te općoj federalizaciji i demokratizaciji Kraljevine Jugoslavije. Također, predsjednik je vlade Cvetković bio protivnik provođenja skupštinskih izbora prije konstituiranja srpske jedinice od teritorija istočno od Banovine Hrvatske pod nazivom „Srpske zemlje“ (tom su se političkom inicijativom banovine istočno od Banovine Hrvatske trebale ujediniti u novu jugoslavensku političko-teritorijalnu jedinicu srpskog naroda) i smatrajući da – dok ne ostvari ujedinjenje s drugim radikalnim grupacijama – nema mnogo izgleda za pobjedu na izborima. S druge pak strane, vodstvo HSS-a se zalagalo za provođenje izbora – i to u prvom redu onih za Sabor te se zalagalo za donošenje novih izbornih zakona za Skupštinu i Sabor. Krešimir, REGAN, *Srpska politika u Banovini Hrvatskoj* (doktorska

HSS-a, češke manjinske novine s pozornošću su pratile predizbornu kampanju redovito izvještavajući sa skupština gradskih i kotarskih odbora HSS-a, u kojima se naglašavala borba za Banovinu Hrvatsku, čak i po cijenu vlastitih života. U skladu s pripremama za izbore, Krnjević se 7. siječnja 1940. na skupštini splitskoga gradskog odbora HSS-a osvrnuo na sve protivnike Banovine Hrvatske, koje je nazvao „beskrupuloznim ljudima“ koji pokušavaju srušiti „sjedinjenu i složnu Hrvatsku“, osudivši takve pokušaje koji bi nanijeli štetu Banovini Hrvatskoj, a time i Jugoslaviji samoj.³³⁶ Također, najavio je da je cilj HSS-a to da svatko u Hrvatskoj tko želi raditi ima posao i kruh. „Ne želimo da se jedan muči, a drugi živi gospodski. Ne dozvoljavamo da jedni gomilaju milione, a drugi budu gladni i goli.“³³⁷

Dana 28. travnja na skupštini dubrovačkoga odbora HSS-a Krnjević je održao govor, u kojemu se osvrnuo na ispunjenje želja hrvatskog naroda za osnivanje Banovine Hrvatske, kao i na vanjskopolitičku situaciju, pri čemu je naglasio: „Nismo protiv nikoga, ne želimo rat, ali ako netko posegne za našom zemljom, branit ćemo se kao lavovi, kako su to radili naš stari. [...] Mi smo živa sila, koju nitko ne može uništiti.“³³⁸ Ove je riječi uredništvo novina *Jugoslávští Čechoslováci* posebno istaknulo smatrajući ih značajnim s obzirom na međunarodnu situaciju, posebice uzevši u obzir sudbinu njihove matične domovine Čehoslovačke.

Istodobno je Maček, ne želeći izbornom borbom zaoštriti političku situaciju Banovini, izdao priopćenje svim organizacijama HSS-a, predsjednicima organizacija i poslanicima, u kojem je naglasio kako općinski izbori nemaju političko obilježje i poručio kako pri sastavljanju lista ne treba uzimati u obzir politički značaj kandidata, koliko gospodarski interes općine.³³⁹ Priopćenje je bilo posebno značajno za češku manjinu jer je najavilo mogućnost sastavljanja zajedničkih lista HSS-a i predstavnika manjine u miješanim općinama, čime se otvorila mogućnost zastupljenosti pripadnika češke manjine u tijelima općinske uprave.³⁴⁰ Po pitanju izbora oglašila se i njemačka manjina u Banovini Hrvatskoj. Osječki list *Slawonischer Volksbote* istaknuo je važnost općinskih izbora za Nijemce u Hrvatskoj, posebice u češko-njemačkim općinama i općinama s njemačkom manjinom, zaključivši kako je bitno, posebice

disertacija), Zagreb, 2006., 330.-331., BOBAN, *Maček i politika Hrvatske seljačke stranke*, sv. 1, 291., sv. 2., 241, 245., 19. května budou se konati volby do obci, *Jugoslávští Čechoslováci*, br. 17, 25. IV. 1940., 1., TUĐMAN, *Hrvatska...* sv. 2., 265.-268.

³³⁶ Chceme Charvátsko, kde nikdo, kdo chce pracovati, nebude trpěti hlad, *Jugoslávští Čechoslováci*, br. 2, 11. I. 1940., 2.

³³⁷ Ibid.

³³⁸ Nehceme válku, ale jestli někdo sáhne po naši zemi, budeme se bránit jako lvi, *Jugoslávští Čechoslováci*, br. 18, 2. V. 1940., 1.

³³⁹ Mile, KONJEVIĆ, Općinski izbori u Banovini Hrvatskoj 19. maja 1940. godine, *Prilozi Instituta za istoriju Sarajeva*, 9., 1973., 273.

³⁴⁰ Projev dr. Mačka o obecních volbách, *Jugoslávští Čechoslováci*, br. 20, 16. V. 1940., 2.

zbog školstva, da u općinske odbore sjednu njemački ljudi, svjesni svoje narodnosti. Iz napisa u manjinskim novinama *Jugoslávští Čechoslováci* vidljivo je kako su pripadnici češke manjine doživljavali njemačku manjinu, posebice u okolnostima proglašenja Češko-moravskoga protektorata. Uredništvo je reagiralo kako u Banovini Hrvatski, izuzev Nove Topole, ne postoji češko-njemačka općina te se nije suzdržalo komentirati da je posebice zanimljivo to što Nijemci pitanje svog školstva prenose i na sve ostale općinske razine.³⁴¹

Na općinskim izborima HSS je odnio pobjedu u većini općina Banovine Hrvatske te i u političkom smislu ostvario potpunu vlast na čitavom teritoriju Banovine Hrvatske, čime je uspješno završena integracija svih novopridodanih kotara sa Savskom i Primorskom banovinom.³⁴² Kako rezultati izbora nikada nisu službeno objavljeni, prema pisanju *Hrvatskog dnevnika* HSS je dobio većinu u 425 općine, SDK u 133, od čega Samostalna demokratska stranka (SDS) samostalno u 27, HSS i Muslimanska organizacija HSS-a 4, HSS i Nijemci 1, SDK s drugim skupinama 1, SDS s drugim srpskim strankama 1, Jugoslavenska radikalna zajednica (JRZ) 20, JRZ i Zemljoradnička stranka 1, zajedničke srpske liste 8, vanstranačke srpske liste 18, Muslimanska organizacija HSS-a 2, vanstranačke gradske liste 2, nezavisne liste 2, Zemljoradnička stranka i Nijemci 3, razne narodnosti 2.³⁴³ Češke novine komentirale su da, iako su izbori bili najavljeni bez političkog obilježja, njihovi rezultati su itekako politički značajni, s obzirom na to da su HSS, SDS i SDK osvojili većinu, dok su ostale liste ostale

³⁴¹ Němci o obecní volby v Banovině Chorvatské, *Jugoslávští Čechoslováci*, br. 20, 16. V. 1940., 2. Širenje njemačkoga Kulturbunda *Jugoslávští Čechoslováci* komentirali su još početkom 1939. godine, što se vidjelo iz povećanja broja njemačkih mjesnih organizacija. God. 1931. bilo ih je 28, 1932. 82, 1933. 96, 1934. 134, 1935. 188, 1936. 214, 1937. 256, 1938. 271, a 1939. njihova brojka prešla je 300. Rozvoj »Kulturbundu« u nás, *Jugoslávští Čechoslováci*, br. 17, 28. IV. 1939, 3.

³⁴² Naredbom bana Banovine Hrvatske od 22. travnja 1940, izbore je trebalo provesti 19. svibnja. Novom naredbom od 17. svibnja na »neizvjesno vrijeme« su odgođeni izbori u kotarima Kastav, Čabar, Delnice, Sušak, Benkovac i Šibenik. Izbori za kotareve Brčko i Gradačac odgođeni su za 26. svibnja, a u kotaru Derventu za 2. lipnja. U općinama Konavovska Gruda i Cavtat izbori su odgođeni za 26. svibnja, a u općinama Pazarište, Brestovsko, Kloštar Ivanić, Bosiljevo, Šamac i Cvetlin za 2. lipnja. Zbog incidenata na samom biralištima za tjedan dana su odgođeni izbori u općinama Andrijaševci, Retkovi, Opuzen, Gunja i Farkaševac. KONJEVIĆ, Općinski izbori u Banovini Hrvatskoj, 278.-279.

³⁴³ Rezultati općinskih izbora u Hrvatskoj, *Hrvatski dnevnik*, br. 1456., 22. V. 1940., 5., Rezultati naknadnih općinskih izbora u Hrvatskoj, *Hrvatski dnevnik*, br. 1462., 28. V. 1940., 5., Rezultati općinskih izbora od nedjelje, *Hrvatski dnevnik*, br. 1469., 4. VI. 1940., 5. Prema češkim novinama HSS je dobio većinu u 425 općine, SDK u 133, SDS i SDK 2, JRZ 20, vanstranačke srpske liste 18, zajedničke srpske liste 8, Nijemci 3, razne narodnosti 2, Muslimanska organizacija HSS-a 2, vanstranačke gradske liste 2, JRZ i Zemljoradnička stranka 1. Výsledky voleb do obcí v Banovině Chorvatské, *Jugoslávští Čechoslováci*, br. 22, 30. V. 1940., 1; Prema Konjeviću HSS je osvojio 425 općina, SDK 103, SDS 27, HSS i Muslimani 4, HSS i Nijemci 1, SDS s drugim srpskim strankama 1, SDK s drugim srpskim strankama, JRZ 20, zajednička srpska lista 8, vanstranačka srpska lista 18, ostale liste 13. KONJEVIĆ, Općinski izbori u Banovini Hrvatskoj, 282.

bez značaja.³⁴⁴ U skladu s pobjedom HSS-a na općinskim izborima i konsolidacijom vlasti u Banovini Hrvatskoj, zanimljivo je vidjeti kako su *Jugoslávští Čechoslováci* 1940. popratili proslavu rođendana „vođe Banovine Hrvatske“ Vladka Mačeka.

Osvrnuli su se u prvom redu na hrvatsko pitanje u proteklih dvadesetak godina „ne mogavši se oteti snažnom dojmu da je hrvatski narod, pod vodstvom Stjepana Radića i nakon njegove smrti s Dr. Mačekom, prije nego li bilo gdje drugdje, raspoznao zov budućnosti i uzeo za svoj program ne samo slobodu naroda, već i socijalnu politiku najšire vrste, u prvom redu seljačku. Boj, koji je vodio hrvatski narod, nije bio borba hrvatstva, nego i borba za osnovna ljudska prava, borba za napredak sela, borba za socijalnu ravnopravnost i borba za novi poredak, koji se danas toliko po svijetu propagira. Jer vodstvo hrvatskog naroda prepoznalo je da samo ustroj, koji je pravedan i osigurava interese u najširem smislu, može potrajati. [...] Danas Hrvati imaju sudbinu u svojim rukama, danas se sami bore za svoju budućnost, vođeni svojim vizionarskim i odlučnim Dr. Mačekom.“ Naglasili su kako se podrazumijeva da su i pripadnici češke manjine sudjelovali u proslavi s braćom Hrvatima „kako su i dosad bili s njima jedinstveni po svim pitanjima, koja su u interesu ove zemlje, jer su svjesni da su interesi naših ljudi, što se tiče političkih, socijalnih i gospodarskih pitanja, također i interesi ovdašnjih ljudi.“³⁴⁵

Na smotri koju je organizirao odbor Seljačke sloge 18. kolovoza u Bjelovaru Krnjević je naglasio: „Bilo kojim putem da pođemo kao Hrvati ne moramo se bojati za svoju budućnost i sigurnost jer želimo ono što je ispravno i iskreno. A upravo u tome može biti uzor bjelovarski kotar. Moramo biti jednoglasni i ne smijemo se bojati za svoju budućnost. [...] Zato se ni danas ne smijemo bojati za svoju budućnost jer u ova teška vremena imamo jasnu smjernicu, koju su nam dala braća Radić.“³⁴⁶ I proslava Dana ujedinjenja, 1. prosinca, bila je pod utjecajem Sporazuma od 26. kolovoza 1939. godine. Iako se poslovično veličala snaga Jugoslavije i pozivalo na posljednje riječi kralja Aleksandra, po pitanju njezina „jedinstva“ stavovi češke manjine bitno su se promijenili. Dok su u dotadašnjim novinskim napisima kritizirali sve, koji su se usudili dirnuti u cjelovitost Jugoslavije te se trudili dokazati da su i Hrvati za jugoslavensku državnu misao,³⁴⁷ po osnutku Banovine pojam »jedinstvo ne znači da sve mora biti podređeno samo i isključivo volji strogog centralizma, obrnuto, jedinstvo pretpostavlja i zdrav regionalizam. [...] Sporazum između Srba i Hrvata, sporazum, kako je istaknuto, treba biti osnovica daljnjih reformi, kojih je zadaća zadovoljiti sve dijelove Jugoslavije. [...] Jugoslavije

³⁴⁴ Výsledky voleb do obcí v Banovině Chorvatské, *Jugoslávští Čechoslováci*, br. 22., 30. V. 1940., 1.

³⁴⁵ Oslavy narozenin Dra. Mačka, *Jugoslávští Čechoslováci*, br. 30., 25. VII. 1940., 1.

³⁴⁶ Chorvaté nemusí se báti o svoji budoucnost a bezpečnost, *Naše noviny*, br. 1., 22. VIII. 1940., 2.

³⁴⁷ 1. prosinca, *Jugoslávští Čechoslováci*, br. 49., 5. XII. 1935., 1.; Oslavy 1. prosinca, *Jugoslávští Čechoslováci*, br. 49., 5. XII. 1935., 1.

time nije oslabljena, već naprotiv ojačana. Posebice jer je ostvarivanjem zahtjeva hrvatskog naroda, ostvareno veće zadovoljstvo stanovništva, što je opet osnovica snage svake države. [...] Danas je Jugoslavija jedinstvena i snažna iznutra s mirnim pogledom u budućnost. U doba svjetskoga požara je mirna i spremna odbiti svaki pokušaj otimanja njezine neovisnosti i jedinstva.³⁴⁸

Uspostavom Banovine Hrvatske počeo se rješavati i najvažniji zahtjev češke manjine – pitanje državljanstva, koje se provlačilo od samog početka jugoslavenske državne zajednice.³⁴⁹ Iako je *Zakon o državljanstvu* bio donesen 21. listopada 1928.,³⁵⁰ a Čehoslovački savez pozvao sve pripadnike češke manjine da predaju zahtjeve za stjecanjem državljanstva, to je učinio samo manji broj.³⁵¹ Novi problemi vezani uz pitanje stjecanja državljanstva nastupili su raspadom Češko-Slovačke, odnosno uspostavom Češko-moravskoga protektorata jer su uslijed novonastalih političkih događaja dotadašnji čehoslovački državljani izgubili svoje državljanstvo. Mogli su prihvatiti protektorat Njemačke i smatrati se pripadnicima Češko-moravskoga protektorata ili ostati bez državljanstva.³⁵² Stoga je osnutkom Banovine Hrvatske ponovno izdan naputak za stjecanje državljanstva,³⁵³ dok je

³⁴⁸ 1. prosinac, Dan sjednocení, *Naše noviny*, br. 16., 15. XII. 1940., 1.

³⁴⁹ Usp. Vlatka, DUGAČKI, „Postat ćemo Jugoslaveni ili ćemo ostati ono što jesmo“. Češka manjina i pitanje državljanstva u međuratnoj Jugoslaviji, *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, 9., 2015., 83.-104.

³⁵⁰ Otomar, PIRKMAJER, *Zakon o državljanstvu*, Beograd 1929., 35., *Pravilnik k Zakonu o državljanstvu Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca od 21. septembra 1928.*, Sarajevo, 1929.

³⁵¹ HR-DAB, Češka obec Bjelovar, 1919.-1934., Opći spisi, 344., kut. 2., -Ž-, Stydět se musíme, *Jugoslavští Čechoslováci*, br. 20, 16. V. 1929., 1; -Ž-, Jako je to s § 53. nového zákona o státním občanství, *Jugoslavští Čechoslováci*, br. 25, 20. VI. 1929., 3. Kao dokaz morali su pribaviti usmenu ili pismenu potvrdu o državljanstvu od kotarskog načelnika, priložiti osobne dokumente, uvjerenje o narodnosti, dokaz da je molba podnijeta prije 1. XI. 1928. te dokaz o prebivalištu na teritoriju Kraljevine SHS. Općinsko poglavarstvo trebalo im je potvrditi da su Česi, odnosno Slovaci po narodnosti, da se u njihovoj kući pretežno govori češki ili slovački te da žive u Kraljevini SHS više od pet godina (ne nužno u istoj općini).

³⁵² HR-DAB, Češka obec Bjelovar, 1935.-1940, Opći spisi, 344., Državljanstvo bivših čehoslovačkih državljana, kut. 3. Ovo drugo se odnosilo na bivše čehoslovačke državljane van matične domovine. Za one bez državljanstva, zakoni Kraljevine Jugoslavije predviđali su izjavu o odricanju svakoga drugog državljanstva u svrhu stjecanja jugoslavenskog. Ukoliko su takve osobe naseljene na prostoru Kraljevine Jugoslavije dulje od trideset godina u postupku se uzimao u obzir čl. 15 zakona o državljanstvu. Po njemačkom Zakonu o državljanstvu, osoba, koja je stekla strano državljanstvo, a nastanjena je izvan Njemačke, gubi svoje državljanstvo. Stoga ukoliko takve osobe nisu mogle dobiti otpust iz državljanstva, imale su mogućnost dati izjavu u skladu s čl. 72 Uredbe za izvršenje Zakona o državljanstvu.

³⁵³ HR-DAB, Češka obec Bjelovar, 1935.-1940, Opći spisi, 344., kut. 3. Strani državljani slavenske narodnosti, koji nisu bili rođeni na području Kraljevine Jugoslavije, nisu izvršili vojnu obvezu i

svibnju 1940. Prosvjetni i gospodarski odbor Čehoslovačkoga saveza uputio svim češkim društvima obrazac, koji su trebale ispunjen uputiti općinama na daljnju obradu.³⁵⁴ U rujnu 1940. podružnica Prosvjetnoga i gospodarskoga odbora u Bjelovaru uputila je okružnicu svim društvima u bjelovarskom kotaru, kojom ih je obavijestila kako je pitanje stjecanja državljanstva konačno riješeno od Banske vlasti Banovine Hrvatske i da su zemljaci u Hercegovcu već počeli dobivati rješenja o stjecanju ovdašnjeg državljanstva.³⁵⁵ Banska vlast Banovine Hrvatske sredinom je 1940. ponovila dopis o stjecanju državljanstva prema kojoj Česi i svi Slaveni mogu biti bez iznimke priznati za državljane ako: a) oni, koji su bili nastanjeni Banovine Hrvatske prije 1. XI. 1928., uz predočenje dokumenta da su do toga datuma zatražili državljanstvo (potvrdu je izdavala nadležna općina ili sresko načelstvo);³⁵⁶ b) oni, koji dokažu da nemaju nijedno drugo državljanstvo, uz uvjet da su rođeni na području

nisu nigdje drugdje tražili državljanstvo, mogli su podnijeti zahtjev nadležnom općinskom uredu s molbom za oslobođenje od plaćanje takse, koja je iznosila 6500 dinara. Svi pripadnici slavenske narodnosti, koji su na području Jugoslavije živjeli više od trideset godina i tražili državljanstvo prije 1. XI. 1928, kao i oni, koji ondje žive neprekidno deset godina, kao i oni, koji su rođeni u Jugoslaviji i izvršili su vojnu obvezu, nisu morali tražiti oprost od plaćanja takse.

³⁵⁴ DAB, Češka obec Bjelovar, 1935.-1940., Opći spisi, 344., kut. 3. Rubriku „Spisak rođenih u ovoj državi“ trebali su ispuniti oni rođeni na prostoru Jugoslavije, ali i oni, koji nisu tražili državljanstvo Protektorata, „Spisak rođenih izvan države“ odnosio se na sve koji su na prostoru Jugoslavije živjeli dulje od trideset godina. U oba slučaja trebalo je priložiti, osim krsnog lista, izjavu o odricanju državljanstva u Protektoratu.

³⁵⁵ HR-DAB, Češka obec Bjelovar, 1935.-1940., Opći spisi, 344., kut. 3. Od društava se tražilo žurno razvrstavanje podnositelja zahtjeva u tri skupine – Zemljaci rođeni u Kraljevini Jugoslaviji, koji su odslužili vojni rok trebali su priložiti krsni list s kopijom, ovjerenu kopiju o služenju vojnog roka i potvrdu o stjecanju zavičajnosti te platiti sniženu taksu u iznosu od od 80 dinara; oni koji su ovdje rođeni ili se doselili prije 1908. te tražili državljanstvo prije 1. XI. 1928., mogli su tražiti smanjenje takse (u iznosu od 200 dinara) te priložiti krsni list ili obiteljsku izvjesnicu (obiteljski izvod iz matice rođenih, umrlih i vjenčanih, s podacima o vjeri i zanimanju) u dvjema kopijama, uvjerenje općine da su stekli zavičajnost (s dvjema preslikama), uvjerenje općine koliko dugo žive u Kraljevini Jugoslaviji te da su državljanstvo tražili prije 1. XI. 1928. (s dvjema preslikama); oni koji ne spadaju u prve dvije skupine također su imali pravo tražiti jugoslavensko državljanstvo i platiti taksu u iznosu od 6500 dinara. Prosvjetni i gospodarski odbor također je od svakog pripadnika manjine tražio naknadu u iznosu od 5 dinara za odbor i 5 dinara za društvo (ukupno 10 dinara), odnosno 5 dinara ako pojedinac sâm ode u Zagreb. Također su svi zemljaci upozoreni da se na vrijeme oglase jer će ih naknadno i individualno rješavanje pitanja državljanstva stajati više od 6000 dinara.

³⁵⁶ HR-DAB, Češka obec Bjelovar, 1935.-1940., Opći spisi, 344., kut. 3. U tom slučaju državljanstvo bi dobila i sva njihova djeca, koja su do 1. XI. 1928. bila malodobna i sva dosad malodobna djeca. Molbi je trebalo priložiti krsne listove svih članova obitelji (obiteljsku izvjesnicu), općinsku potvrđnicu da su do toga datuma zatražili državljanstvo, uvjerenje općine da su primljeni u zavičajnost te 10 – 20 dinara banovinske takse.

Banovine Hrvatske.³⁵⁷ Točka b odnosila se i na „neslavene“. Državljanstvo su također mogli steći i oni koji „do danas neprekidno borave na našem području“ kao i oni, koji „30 godina borave na našem području“.³⁵⁸

S obzirom na to da su takse za izdavanje dokumenata za stjecanje državljanstva bile znatne, članovi Češke obec u Bjelovaru molili su kotarsku organizaciju HSS-a za intervenciju po pitanju smanjenja taksi napomenuvši da će inače „cijela akcija ostati na mrtvoj točki, kao što je bila i prije izdanog naredjenja gosp. Bana“.³⁵⁹ S obzirom na to da je na inicijativu daruvarskoga ogranka HSS-a u listopadu 1940. objavljen poziv zemljacima u Daruvaru i okolici da 25 – 27. rujna u Bradačev dom donesu dokumentaciju potrebnu za stjecanje državljanstva. Zbog maloga odaziva poziv je „u vlastitom interesu zemljaka“ ponovljen za 23. i 24. listopada, na temelju čega se može zaključiti da pitanje državljanstva još uvijek nije bilo riješeno za većinu pripadnika manjine.³⁶⁰

Osnivanjem Banovine Hrvatske, a posebice nakon pobjede HSS-a na općinskim izborima 1940. te rješavanjem pitanja državljanstva ime novina *Jugoslávští Čechoslováci* prestalo je biti prikladno. Tako su novine od 22. kolovoza 1940. počele izlaziti pod novim nazivom *Naše noviny*. Čitateljima je bilo objašnjeno kako je nužno prilagoditi se novim strujanjima, a pod novim imenom list želi ispuniti svoj zadatak: „[...] biti veza zemljaka u Jugoslaviji, prvenstveno u Banovini Hrvatskoj, gdje nas je velik broj, služiti njihovom interesu i također služiti našoj suradnji s narodom hrvatskim, odnosno srpskim ili slovenskim, ovisno u kojem prostoru naši zemljaci žive. Ne možemo se zavaravati da je rad u proteklih dvadeset godina ispunio sva očekivanja, koja smo imali. U velikom dijelu to je naša krivnja. To nas ne smije odvratiti od daljnjeg rada [...] U prvome redu suradnje s domaćim stanovništvom. [...] *Naše noviny* idu smjerom, koji je moguć u današnjim vremenima. Podrazumijeva se da se moramo pridržavati svih propisa i uredaba, koje se tiču tiska [...] Trudit ćemo se da *Naše noviny* u potpunosti

³⁵⁷ HR-DAB, Češka obec Bjelovar, 1935-1940, Opći spisi, 344., kut. 3. To su dokazivali uvjerenjem da su regulirali vojnu obvezu u jugoslavenskoj vojsci. Molbi su trebali priložiti krsni list i obiteljsku izvjesnicu za sve članove obitelji te biljege kao u prethodnom slučaju, uz dodatak od 3 dinara za svjedodžbu o državljanstvu.

³⁵⁸ HR-DAB, Češka obec Bjelovar, 1935.-1940., Opći spisi, 344., kut. 3. Odlukom Banske vlast Banovine Hrvatske podnositelji zahtjeva za stjecanjem državljanstva bili su podijeljeni u četiri skupine, no oni, koji su na području Kraljevine Jugoslavije živjeli manje od 10 godina nisu ispunjavali uvjete za stjecanje državljanstva.

³⁵⁹ HR-DAB, Češka obec Bjelovar, 1935.-1940., Opći spisi, 344., kut. 3.

³⁶⁰ Upozornění krajanům v Daruvaru ohledně nabytí státního občanství, *Naše noviny*, br. 5., 19. IX. 1940., 3; Důležité upozornění krajanům z Daruvaru města a Daruvaru venkov, *Naše noviny*, br. 9., 17. X. 1940., 3.

odgovaraju na potrebe naše manjine i zadovolje čitatelje.“³⁶¹ Pod tim nazivom novine su ušle u 1941. godinu i potom u novu državnu tvorevinu – Nezavisnu Državu Hrvatsku (dalje NDH), u kojoj su izlazile još kratko vrijeme.

Nakon što je Jugoslavija u prosincu 1940. potpisala s Njemačkom i Italijom izjavu o nenapadanju, pojačali su se pritisci za njezin ulazak u Trojni pakt, što je bilo potpisano 25. ožujka 1941. u Beču.³⁶² U notama talijanskoga i njemačkog ministra vanjskih poslova, Galeazza Ciana i Joachima von Ribbentropa, Dragiši Cvetkoviću je bio zajamčen suverenitet i teritorijalni integritet Jugoslavije. Također, bilo je zajamčeno to da se neće zahtijevati prolaz talijanskih i njemačkih jedinica preko jugoslavenskoga državnog teritorija, kao ni vojna pomoć. Već uoči potpisivanja Protokola o pristupanju Kraljevine Jugoslavije Trojnom paktu, u nekim su gradovima nastupile demonstracije, a u noći 26./27. ožujka grupa časnika na čelu s Radojom i Živanom Kneževićem, generalom Borom Mirkovićem i generalom Dušanom Simovićem izvršila je državni udar. Nakon što je vojska zaposjela sva ministarstva i zgrade javne uprave, objavljen je proglas o ukidanju namjesništva i stupanju prijestolonasljednika Petra na prijestolje kao kralja Petra II.. Bila je osnovana koalicijska vlada s Dušanom Simovićem na čelu, u koju je kao potpredsjednik vlade stupio i Vladko Maček, dobivši jamstvo priznavanja Sporazuma iz 1939. i opstanka Banovine Hrvatske. Reakcija na prevrat bio je Hitlerov napad na Jugoslaviju 6. travnja 1941., a Jugoslavija je 17. travnja 1941. bila prisiljena potpisati bezuvjetnu kapitulaciju. Za vrijeme trajanja napada na Jugoslaviju, 10. travnja 1941. Slavko Kvaternik proglasio je Nezavisnu Državu Hrvatsku (dalje NDH).³⁶³

Državni udar i Travanjski rat zatekli su sve nespremnima pa tako i češku manjinu. Iako su *Naše novine* objavile vijest o pristupanju Kraljevine Jugoslavije Trojnome paktu, i to ne na naslovnici, te poslovično pozdravile preuzimanje vlasti od strane Petra II., političku situaciju nisu komentirale sve do 24. travnja, kad su uz kratki pregled proteklih događaja,

³⁶¹ Dana 15. svibnja bio je pooštren zakon o tisku, s obzirom na međunarodnu situaciju u Europi. Prema tom zakonu, bilo je zabranjeno podržavati bilo koju zaraćenu stranu, iskazivati nezadovoljstvo ili mržnju prema bilo kojoj zaraćenoj strani, poticati neprijateljstvo prema nekoj zaraćenoj strani, kao i objavljivati izmišljene i lažne vijesti, koje bi mogle naškoditi odnosima između bilo koje strane i naše države. To se odnosilo i na govore, slike i karikature. Kazna za nepridržavanje bila je dvije godine zatvora i 100.000 dinara. Cilj Zakona bio je da novine sačuvaju nepristanost i objektivno izvještavaju s objiju strana bojišnice. *Naše novine*, *Naše novine*, br. 1., 22. VIII. 1940., 1., *Zostření zákona o tisku, Jugoslávští Čechoslováci*, br. 22., 20. V. 1940., 1.

³⁶² GOLDSTEIN, *Hrvatska 1918. – 2008.*, 205.

³⁶³ ČULINOVIĆ, *Dokumenti...*, 346.-376., MATKOVIĆ, *Povijest Jugoslavije*, 237.-240., GOLDSTEIN, *Hrvatska povijest*, 367., Isti, *Hrvatska 1918. – 2008.*, 206.-209. Pristupanje Jugoslavije Trojnome paktu poslužilo je kao povod probritanski orijentiranim časnicima za zbacivanje kneza Pavla i vlade Cvetković-Maček te rušenje unutarnjeg uređenja. TUĐMAN, *Hrvatska...*, sv. 2., 338.

dale svoj osvrt na novonastalu situaciju.³⁶⁴ Kako su pozdravili osnivanje Kraljevine SHS, Kraljevine Jugoslavije te konačno Banovine Hrvatske, predstavnici češke manjine pozdravili su i osnivanje Nezavisne Države Hrvatske. Ustvrdivši kako se stvarni raspad Jugoslavije ionako već odavno dogodio, pisali su o konačnom ostvarenju stoljetnog sna hrvatskog naroda za stjecanjem samostalne države. Najveće zasluge za to pripisali su poglavniku Anti Paveliću, koji je godinama „sa skupinom prijatelja Hrvatske i odanih rodoljuba, prvenstveno iz redova mladeži u inozemstvu, radio na osamostaljenju Hrvatske“ te zahvaljujući njemu i potpori Italije i Njemačke danas „Hrvatska Država sudjeluje u izgradnji novoga europskog poretka uz bok svojih velikih saveznika Njemačke i Italije. [...] Jugoslavije više nema, kao što nema ni stare Europe. Nestala je. Nestala je u vlastitim slabostima i nemogućnostima. Na njenim olupinama danas se stvara nova Europa pod vodstvom Njemačkog Carstva. [...] Iskreno vjerujemo i uvjereni smo da hrvatski narod u svojoj slobodnoj državi ide svojim sretnijim danima i ljepšoj budućnosti. Vjerujemo da će u tom novome europskom poretku zauzeti odgovarajuće mjesto.“ Ponovno su se kao i prilikom osnivanja Banovine Hrvatske pozvali na zajedništvo češke manjine s hrvatskim narodom „u dobru i zlu“ i istaknuli kako je i češka manjina mnogo trpjela proteklih godina upravo zbog zajedništva s Hrvatima i da je iskreno sretna zbog stvaranja samostalne hrvatske države, posebice što je sve bilo provedeno bez krvoprolića. Pozdravili su odluku hrvatskog naroda o sudjelovanju u izgradnji novog poretka u okvirima Velikonjemačkog Carstva „za kojega se naš narod odlučio još prije dvije godine odlukom svog predsjednika dr. Háche“.³⁶⁵

Istodobno su naslovnicu novina s nešto manjim oduševljenjem i velikim oprezom posvetili rođendanu Adolfa Hitlera. Iako su ustvrdili kako cijela Njemačka, a s njom i cijela Europa, slavi rođendan „čovjeka, koji je dao novodobnoj povijesti drugačiji smjer i pogodio sudbinu Europe i cijeloga svijeta“, prilično dvosmisleno su se ogradili od bilo kakve ocjene riječima: „Danas se još ne može u potpunosti ocijeniti ogromno djelo Vođe nove Njemačke, Adolfa Hitlera, iako je to djelo, koje daleko i značajno nadmašuje naše vrijeme. [...] Tako se i naš češki narod povjerio odluci svog predsjednika Dr. Háche, pod čijim vodstvom je bio sačuvan mir i ratni pogrom, i može se posvetiti mirnom i spokojnom radu i djelatnosti, pri čemu je Vođinom odlukom našem narodu zajamčena kulturna autonomija.“ Osvrnuli su se i na hrvatski narod, koji nije zaboravio pomoć koju mu je pružio Hitler pri stvaranju samostalne države. Spomenuli su i „neprijatelje, koji sa zavišću gledaju neslomljivu silu i čvrstu volju ujedinjenoga njemačkog naroda“. Pritom su Hitlera nazvali ne samo „državnikom i vojskovođom, nego istodobno i vođom naroda i čovjekom iz naroda“. No potom su jednako dvosmisleno zaključili: „Sve što

³⁶⁴ Jugoslave pristoupila k paktu Tri mocnosti, *Naše noviny*, br. 13., 27. III. 1941., 2., J. V. král Petr II. ujal se vlády, *Naše noviny*, br. 14., 3. IV. 1941., 1.

³⁶⁵ Nezávislý Chorvatský Stát vstoupil v život, *Naše noviny*, br. 15., 24. IV. 1941., 1.

smo bili spremni žrtvovati za njega, a time i za domovinu, sva naša vjernost i vjera, sva naša hrabrost i žrtva, sve nade naših srca neka budu jednom za svagda primjerom pokoljenjima, koja dolaze.“³⁶⁶

Iako su, kako smo naveli, Česi pozdravili osnutak NDH, gašenjem novina *Jugoslávští Čechoslováci*, odnosno *Naše noviny*, mnogo je teže pratiti stvarni položaj češke manjine i kakav je bio njihov stvarni odnos prema novoj državnoj tvorevini. Češke škole i manjinska društva u NDH bile su prisiljene prestati s radom, dok je istodobno imovina čeških društava bila konfiscirana, a domovi podržavljeni.³⁶⁷

3. Zaključak

Pripadnici češke manjine, neovisno o snažnoj razvijenoj nacionalnoj svijesti, koju su se intenzivno trudili očuvati, tijekom 1930-ih intenzivno su počeli isticati bratstvo s hrvatskim narodom, čemu je s jedne strane u prilog išlo jačanje opozicije – prvenstveno HSS-a, a s druge strane promjena vanjske politike Kraljevine Jugoslavije, odnosno povezivanje vlade Milana Stojadinovića sa silama Osovine te, ne manje važno, složena međunarodna situacija u Europi koju je najprije 1938. godine obilježio Anschluss, a potom Münchenski sporazum te uspostava Češko-moravskoga protektorata 1939. godine.

Takva politika predstavnika češke manjine u Kraljevini Jugoslaviji još se više intenzivirala nakon stvaranja Druge republike – Čeho-Slovačke, a uza sve dosad navedene čimbenike, svakako je velik utjecaj imalo i sve snažnije asimiliranje Čeha u hrvatski korpus, zbog čega nisu mogli biti „politički neosjetljivi“ na pojedine odluke Beograda, koje su sustavno gušile hrvatsku državnu, narodnu i gospodarsku individualnost unutar zajedničke jugoslavenske države. Također, ne smije se zaboraviti ni nezadovoljstvo po pitanju rješavanju stjecanja državljanstva u Kraljevini Jugoslaviji, koje ni do uspostave Banovine Hrvatske u kolovozu 1939. godine nije bilo zadovoljavajuće riješeno te naposljetku opće pomanjkanje demokracije u političkom životu kao izravne posljedice Šestosiječanjske diktature 1929. i potom Oktroiranog ustava iz 1931. godine.

Stoga ne čudi to što je uspostava Banovine Hrvatske, odnosno tekst Sporazuma Cvetković-Maček, objavljen na naslovnici čeških manjinskih novina *Jugoslávští Čechoslováci*, istaknut kao najvažniji sporazum u povijesti monarhističke Jugoslavije o čijoj je provedbi doslovno ovisila sudbina države, daljnji mirni i neometani razvoj unutarnjih prilika, kao i jačanje vanjskih prilika. Osnutkom Banovine Hrvatske Česi su nastavili javno promicati politiku suradnje „s

³⁶⁶ 52. narodeniny Vůdce a říšského kanceláře Adolfa Hitlera, *Naše noviny*, br. 15., 24. IV. 1941., 1.

³⁶⁷ Josef, MATUŠEK, *Česi u Hrvatskoj*, Daruvar, 1996, 172., Slobodan, SELINIĆ, *Česi i Slovaci u Hrvatskoj i Srbiji 1945.-1948./49.*, *Časopis za suvremenu povijest*, 42., 2010., 2., 413.-432.

narodom hrvatskim, odnosno srpskim ili slovenskim, ovisno u kojem prostoru naši zemljaci žive“, čime su ostali dosljedni svojoj politici nezamjeranja aktualnim nosiocima vlasti. Kako su bili vjerni podanici Kraljevine Jugoslavije, tako su planirali biti vjerni i Banovini Hrvatskoj, naravno u nadi da se u njihovu manjinskom statusu ništa neće izmijeniti, štoviše da će se dosad neriješena manjinska pitanja ostvariti.

Nakon što se po osnutku Banovine Hrvatske u kolovozu 1939. češko vodstvo oglasilo komentarom u kojem jasno izražava prihvaćanje Banovine Hrvatske i politike HSS-a, deputacija predstavnika češke manjine uručila je svoje zahtjeve banu Ivanu Šubašiću, potpredsjedniku HSS-a Augustu Košutiću te glavnom tajniku HSS-a Jurju Krnjeviću, u kojima su na prvome mjestu bili oni vezani uz pravo stjecanja državljanstva i narodnoga školstva. Istodobno je Banska vlast Banovine Hrvatske pokazala interes za Čehe želeći ih pridobiti za što veću autonomiju Hrvatske unutar Kraljevine Jugoslavije.

Primarni zahtjev češke manjine bio je vezan uz pitanje državljanstva koje je u to vrijeme još uvijek bilo otvoreno, iako su Jugoslavija i Čehoslovačka bile prijateljske i savezničke zemlje još od 1920., a velik dio manjine nije ga riješio ni nakon donošenja *Zakona o državljanstvu* 1928., kojim su pripadnici češke manjine morali tražiti otpust iz čehoslovačkoga državljanstva, što velik broj njih nije učinio. Raspadom Čeho-Slovačke, odnosno uspostavom Češko-moravskoga protektorata Trećega Reicha 1939. godine svi dotadašnji čehoslovački državljani izgubili su svoje državljanstvo te su mogli ili prihvatiti njemačko državljanstvo ili ostati bez državljanstva. Uglavnom, niti osnutkom Banovine Hrvatske još uvijek nije bilo riješeno pitanje državljanstva za dio pripadnika češke manjine, što zbog visokih taksi, neupućenosti pripadnika manjine u vezi s potrebnim dokumentima, udaljenošću gradskih središta ili možda same inercije pojedinaca, mada je samim tekstom Uredbe o Banovini Hrvatskoj jasno naznačena obveza rješavanja toga problema koji je mučio pripadnike češke manjine još od 1918. godine.

Iako ne možemo ustvrditi čvrstu vezu između državljanstva i straha od gubitka nacionalnoga identiteta, vidljivo je da su neriješenim pitanjem državljanstva pripadnici češke manjine sami sebe, neovisno o manjinskim prosvjetnim, društvenim i kulturnim ustanovama, doživljavali u nepovoljnijem položaju, čime se stječe dojam da nisu shvatili razliku između narodnosti i državljanstva, odnosno činjenicu da su istovremeno mogli biti i dobri Česi i lojalni jugoslavenski državljani.

Upravo zbog osjećaja neravnopravnoga manjinskog položaja, kao novi zahtjev pripadnika manjine pojavila se želja za češkim manjinskim zastupnikom u Hrvatskom saboru, koji bi se kandidirao na listi HSS-a smatrajući da bi u okviru najjače hrvatske stranke češki zahtjevi bili bolje zastupljeni nego pri dosadašnjem samostalnomu manjinskom istupu. Iako izbori za Hrvatski sabor nisu bili održani, sama činjenica da je HSS na općinskim izborima odnio pobjedu u većini općina Banovine Hrvatske te i u političkom smislu ostvario potpunu vlast gotovo nad čitavim teritorijem Banovine, davalo je nadu nositeljima češke manjinske politike u

Banovini Hrvatskoj da je ulazak njihova predstavnika u Sabor samo pitanje vremena, tim prije što je HSS u općinama, u kojima su Česi činili apsolutnu ili relativnu većinu, odnio pobjedu.

Državni udar 27. ožujka 1941. i Travanjski rat koji je potom uslijedio, a koji je vrlo brzo okončao Kraljevinu Jugoslaviju, zatekli su sve nespremna – pa tako i češku manjinu, koja je kao što je pozdravila osnivanje Kraljevine SHS, Kraljevine Jugoslavije te konačno Banovine Hrvatske, pozdravila i osnivanje Nezavisne Države Hrvatske, iako pritom ne smijemo zaboraviti da se ta ista manjina više nije imala na koga osloniti jer na pomoć izvana više nije mogla računati.

SUMMARY

“The Croatian question is solved!” Czechs from the establishment of Banovina Croatia to Independent State of Croatia (1939 – 1941)

Members of the Czech minority, despite a strongly expressed national self-consciousness, started to point out during the 1930s a closeness with the Croatian people, which was influenced by the new foreign-policy orientation of the Kingdom of Yugoslavia, a complex international situation their native country found itself in, and finally, a gradual assimilation with the Croatian majority, especially in the cities, and to a lesser degree in counties where Czechs had an absolute and relative majority in the total population. It is no surprise then that the co-bearers of the Czech-minority social life in Croatia pointed out the formation of the Banovina of Croatia as the most important Yugoslavian issue upon whose solution depended the further peaceful and undisturbed development of conditions within the country. As they were loyal subjects of the Kingdom of Yugoslavia, so they planned to be loyal to the Banovina of Croatia, in the hopes that nothing would change in their minority status, and that those unresolved minority questions would finally be resolved, especially their right for citizenship and public education, and in the long term getting a minority representative on the list of the ruling Croatian Peasants' Party, which would guarantee them entrance into the future Parliament of the Banovina of Croatia. The coup and the April War of 1941 caught everybody unprepared, including the Czech minority which welcomed the formation of the Independent State of Croatia the same way it welcomed the formation of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes some twenty years ago, then the formation of the Kingdom of Yugoslavia and finally, of the Banovina of Croatia.

Key words: Czech minority, Banovina of Croatia, Independent State of Croatia